

administratif. Car le droit de kolkhoze a été créé par l'isolement de la sphère du droit civil; cet isolement ne consiste pas cependant en ce que le rapport juridique de kolkhoze perd de son trait du rapport de type civiliste en tant que rapport patrimonial, fondé sur la parité des parties. D'après l'auteur, malgré cet isolement, le rapport juridique kolkhozien garde ces traits et continue d'être un rapport du type civiliste; la nature de cet isolement doit être considérée comme acquisition par le rapport kolkhozien des traits supplémentaires et spécifiques, ayant une portée sociale qui prédomine l'importance des traits civilistes généraux. En résultat, d'après l'auteur, aux rapports kolkhoziens, il faut en cas de lacune dans le droit de kolkhoze appliquer les règlements du droit civil, comme branche „maternelle”, appliquer — à vrai dire directement, car il s'agit d'une branche séparée de droit, mais par analogie prenant en considération la nature spécifique, économique et sociale des rapports kolkhoziens.

HENRYK TRAMMER

O TAK ZWANYCH „JEDNOSTRONNYCH NORMACH” MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA PRYWATNEGO

I. Jest faktem, że państwo współczesne ocenia sytuację życiową osób nie zawsze pod kątem widzenia prawa cywilnego własnego, ale że w pewnych warunkach uważa za stosowne oceniać je pod kątem widzenia prawa cywilnego zagranicznego. Z drugiej strony jest faktem, że warunki i kryteria tej oceny są w poszczególnych państwach różne.

Norma prawna poszczególnego państwa, przewidująca, kiedy do pewnej sytuacji życiowej należy stosować prawo cywilne własne, a kiedy zagraniczne, oraz określająca dla drugiej z tych możliwości tryb znalezienia tego spośród praw zagranicznych, które będzie miarodajne, nosi potocznie nazwę normy międzynarodowego prawa prywatnego¹.

Jeżeli — ujętą w tak najogólniejszy i czysto formalny sposób — normę międzynarodowego prawa prywatnego rozpatrzmy w sposób logiczno-analityczny, to dojdziemy do wniosku, że w normie takiej można się dopatrzeć zawsze dwóch „stron”: jednej, statuującej dla danej sytuacji życiowej łącznik z prawem własnym (a więc regulującej zakres stosowania prawa własnego), oraz drugiej, która — mówiąc najogólniej — dotyczy sposobu znalezienia dla danej sytuacji miarodajnego prawa obcego wówczas, gdy nie zachodzi łącznik z prawem własnym. A więc norma międzynarodowego prawa prywatnego jest zawsze normą „dwustronną”, czyli „zupelną”.

Norma międzynarodowego prawa prywatnego może być normą symetryczną, gdy obie jej „strony” statuują określony łącznik, przy czym łącznik z prawem własnym jest łącznikiem tego samego rodzaju co łącznik z prawem obcym, i nic ponadto². Np. przepis: „Dla spraw

¹ Przeciwnie tak najogólniej i czysto formalnie ujętemu określeniu normy międzynarodowego prawa prywatnego nie wysuną chyba zasadniczych obiekcji przedstawiciele żadnego z licznych kierunków teoretycznych międzynarodowego prawa prywatnego.

² Według nomenklatury tradycyjnej jedynie normy symetryczne bywają określane nazwą norm dwustronnych, co nie wydaje się trafne.

St. Cypril. t. II, Kraków 1963

spadkowych właściwe jest prawo ojczyste spadkodawcy z chwili śmierci". Norma ta określa jako łącznik ostatnie obywatelstwo spadkodawcy i łącznik ten odnosi się bez wyjątku zarówno do prawa własnego, jak i do obcego. Jeżeli taka norma symetryczna należy do systemu prawnego nie uznającego *renvoi*, to jest ona nie tylko formalnie, ale i materialnie symetryczna, jeżeli natomiast norma taka należy do systemu uznającego *renvoi*, choćby tylko jednostopniowe, to norma taka w pewnych przypadkach — aczkolwiek formalnie symetryczna — może nie być materialnie symetryczna, bo określony w drugiej „stronie” normy łącznik może ulec zmianie na łącznik innego rodzaju, prowadzący do prawa własnego lub innego obcego.

Norma międzynarodowego prawa prywatnego nie musi być jednak bynajmniej normą symetryczną; może ona być również bądź normą częściowo symetryczną, bądź normą w pełni asymetryczną.

Będzie ona normą tylko częściowo symetryczną wówczas, gdy wprowadza ona częściowe „uprzywilejowanie” prawa własnego. Np. przepis: „Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego; do ważności małżeństwa, zawartego poza granicami naszego państwa, wystarczy zachowanie formy przepisane przez prawo ojczyste obojga małżonków”. A więc podczas gdy forma małżeństwa zawartego w kraju, aby była dostateczna, musi odpowiadać bezwarunkowo prawu miejsca jego zawarcia, tj. prawu własnemu, to forma małżeństwa zawartego za granicą musi wprowadzić również odpowiadać prawu miejsca jego zawarcia, ale uznana będzie za dostateczną, jeśli odpowiada prawu ojczystemu nupturientów, choćby nawet nie odpowiadała prawu miejsca zawarcia. Albo np. dwa przepisy — przepis ogólny zawarty w kodyfikacji międzynarodowego prawa prywatnego: „Do umowy stosuje się prawo miejsca jej zawarcia” i przepis specjalny zawarty w kodeksie morskim: „Do umowy o przewóz morzem stosuje się nasze prawo, jeśli umowa bądź została zawarta w naszym państwie, bądź ulega w nim wykonaniu” — zawierają łącznie normę częściowo symetryczną: łącznikiem specjalnym z prawem własnym jest miejsce wypełnienia, a dopiero jeśli ten łącznik z prawem własnym nie zachodzi, wchodzi w zastosowanie „symetryczny” łącznik miejsca zawarcia umowy. W obu tych przypadkach obok łączników „symetrycznych” (miejsce zawarcia małżeństwa, miejsce zawarcia umowy) instnieje jeszcze pewien dodatek „asymetryczny”: w pierwszym przykładzie chodzi o wyjątek po „stronie” nie odnoszącej się do stosowania prawa własnego, w drugim — o wyjątek po „stronie” odnoszącej się do stosowania prawa własnego; oba wyjątki mają na celu uprzywilejowanie prawa własnego.

Norma międzynarodowego prawa prywatnego będzie normą w pełni asymetryczną wówczas, gdy „strona” pierwsza normy wprowadza

dla pewnego typu sytuacji życiowych określony łącznik z prawem własnym z tym, że jeżeli łącznik ten nie zachodzi, prawo własne będzie również stosowane, ale tylko wówczas, gdy żadne prawo obce nie pretenduje do tego, by być stosowane — a „strona” druga normy poleca stosować (gdy nie zachodzi łącznik z prawem własnym) to prawo obce, które samo pretenduje do tego, by być stosowane, jeśli zaś pretenduje do tego kilka praw obcych, podaje sposób dokonania między nimi wyboru. Tak np. przepis — nieaktualnego już — art. 20 praprojektu Niboyeta w Komisji reformy francuskiego prawa cywilnego³.

Każdy z tych typów norm jest w praktyce możliwy — i niesłuszne są poglądy, jakoby teoretycznie miał być „dopuszczalny” tylko jeden z nich. Nie oznacza to, by — wprowadzając elementy wartościowania — nie można było uważać jednego z tych typów za najsluszniejszy (np. normy symetryczne z nieograniczonym *renvoi*), a inny za niesłuszny (np. normy częściowo symetryczne). Świadomie powstrzymuję się jednak od wprowadzenia takich elementów, uzależnionych m. in. od takiego czy innego poglądu na — sporną — funkcję i charakter międzynarodowego prawa prywatnego.

II. Jak od prawa (pozbawionego luk) odróżnia się ustawy (mogące mieć luki), tak samo od normy prawnej odróżnić należy pozytywne przepisy ustawowe.

Przepisy ustawowe mogą zawierać normy międzynarodowego prawa prywatnego, tzn. mogą być przepisami „dwustronnymi”, czyli „pełnymi” — jak to widzieliśmy na powyższych przykładach, opartych na ustawach lub projektach ustaw. Obojętne jest przy tym, czy obie „strony” normy mieszczą się w jednym zdaniu, czy w dwóch zdaniach jednego przepisu, czy w dwóch odrębnych przepisach, czy nawet w dwóch odrębnych ustawach danego systemu prawnego. Dwa bowiem odrębne przepisy — z których jeden reguluje dla pewnego typu sytuacji życiowych jedynie stosowanie prawa własnego, a drugi dotyczy jedynie kwestii stosowania do tego typu sytuacji prawa obcego — tworzą w sumie przepis ustawowy „dwustronny” („zupełny”): oba bowiem łącznie zawierają normę międzynarodowego prawa prywatnego, a więc normę dwustronną.

Przepis ustawowy, regulujący zakres stosowania prawa własnego, może być jednak przepisem wyłącznie „jednostronnym” (wyłącznie „niezupełnym”), co zachodzi wówczas, gdy w danym systemie prawnym brak w ogóle przepisu będącego drugą „stroną”

³ Praprojekt został przedrukowany w *Travaux de la Commission de réforme du Code Civil, anné 1948—49* (Paryż 1950), str. 711—731. Praprojekt zawiera jednak lukę w kwestii trybu wyboru między prawami pretendującymi do tego, by być stosowane.

normy międzynarodowego prawa prywatnego⁴. Wówczas w normie międzynarodowego prawa prywatnego istnieje luka — brak bowiem wyrażonej wskazówki dla sądziego co do treści drugiej „strony” normy — i lukę tę musi wypełnić działalność sądziowska.

Nawiasowo zauważyć należy, że nie każdy przepis regulujący zakres stosowania prawa własnego może być uznany za przepis jednostronny (niezuppełny), tzn. za przepis zawierający jedną „stronę” normy międzynarodowego prawa prywatnego. I tak: Przepis zespalaający pewnego typu sprawy z prawem własnym za pomocą łącznika „forum” (np. przepis: „Do roszczeń X stosuje się prawo własne, gdy spór toczy się w naszym państwie”) jest wprawdzie — w połączeniu z przepisem regulującym jurysdykcję krajową dla tego typu spraw — normą o zakresie stosowania prawa własnego, nie można go jednak uważać za przepis „jednostronny”, bo o przepisie jednostronnym można mówić tylko wtedy, gdy zachodzi możliwość traktowania go jako jednej „strony” normy międzynarodowego prawa prywatnego. Tymczasem przepis taki jest równoznaczny z wyrażeniem zakazem dla sądziego stosowania jakiegokolwiek prawa obcego, więc jest równoznaczny z wykluczeniem dla danego typu spraw jakiegokolwiek normy dwustronnej, jakiegokolwiek normy międzynarodowego prawa prywatnego. Wszak gdyby zasada stosowania *lex fori* odnosiła się do wszystkich przypadków, nie istniałoby w ogóle międzynarodowe prawo prywatne. Również przepis zespalaający pewnego typu sprawy z prawem własnym za pomocą łączników innych niż „forum” nie zawsze będzie można uznać za przepis „jednostronny”, w szczególności nie będzie można tego uczynić wówczas, gdy przepis regulujący jurysdykcję krajową dla danego typu spraw pokrywa się z nim w pełni, tzn. gdy w razie niezastosowania danego łącznika z prawem własnym jurysdykcja krajowa będzie w ogóle wykluczona. I wówczas bowiem norma międzynarodowego prawa prywatnego jest zbędna i również w takim przypadku — skoro i tu istnieje niemożliwość stosowania przez sądziego jakiegokolwiek prawa obcego — nie zachodzi możliwość traktowania danego przepisu jako jednej „strony” normy międzynarodowego prawa prywatnego.

W razie istnienia w pewnym systemie prawnym przepisu wyłącznie jednostronnego (a tym samym istnienia ujętej ustawowo jedynie jednej „strony” normy międzynarodowego prawa prywatnego) sądzia — jak

⁴ Oczywiście, może również zająć przypadek, że istnieje przepis wyłącznie jednostronny zawierający tylko drugą „stronę” normy międzynarodowego prawa prywatnego, tj. część odnoszącą się tylko do prawa obcego, a brak przepisu regulującego zakres stosowania prawa własnego. Neuhäus (*Die Behandlung der Testierfähigkeit im deutschen IPR*, „Rabels Z.”, 1953, str. 657) mówi wówczas, że przepis jest „negativ-einseitig”. Tutaj nie będzie mowa o tego rodzaju przepisach jednostronnych, ale jedynie o przepisach jednostronnych regulujących zakres stosowania prawa własnego.

powiedzieliśmy — musi wypełnić istniejącą lukę w normie międzynarodowego prawa prywatnego, a to przez skonstruowanie drugiej „strony” tej normy. Jedykatura francuska, belgijska i niemiecka wypełniała tę lukę z reguły w ten sposób, że kryteria powiązania z prawem własnym traktowała jako łączniki „uniwersalistyczne”; innymi słowy, judykatura tych państw — w których to państwach istnieje przepis przeważnie przepis wyjątkowo jednostronny — rozbudowywała przepis jednostronny w symetryczną normę międzynarodowego prawa prywatnego. Konstatając ten fakt wielu autorów wyraża pogląd, że tego rodzaju rozwiązanie wypływa z „bezpornego prawa zwyczajowego”⁵, a nawet że jest ono „niemal samo przez się zrozumiałe”⁶, że wynika ono niejako wprost z logicznej konieczności.

Z tymi poglądami trudno się zgodzić.

III. Przede wszystkim, gdyby można przyjąć, że zachodzi wprost logiczna konieczność wypełnienia wspomnianej luki jedynie tylko w ten właśnie sposób, to wszak oznaczałoby to w gruncie rzeczy przyjęcie poglądu, że w przepisie jednostronnym nie ma właściwie żadnej luki, skoro sposób wypełnienia tej rzekomej luki jest niejako z góry zdeterminowany; przepis jednostronny zawierałby więc po prostu symetryczną normę międzynarodowego prawa prywatnego, sformułowaną jedynie przez ustawodawcę w sposób niezbyt doskonały⁷.

Tak jednak bynajmniej nie jest i luka taka niewątpliwie istnieje. A istnieje ona z reguły nie z powodu jakiegoś niedopatrzania redakcyjnego ustawodawcy, ale właśnie dlatego, że ustawodawca zupełnie świadomie pozostawił kwestię otwartą, czy do przypadków nie przewidzianych przez przepis jednostronny sędzia zastosuje prawo własne czy obce, a jeśli obce, to które obce — czyli zupełnie świadomie nie wprowadził sztywnych reguł krepujących judykaturę przy konstruowaniu drugiej „strony” normy międzynarodowego prawa prywatnego. Przykładem mogą być przepisy jednostronne, zamieszczone w ustawie wprowadzającej niemiecki kodeks cywilny, które były zrazu projektowane jako dwustronne, co następnie uległo zmianie.

Fakt, że judykatura francuska, belgijska i niemiecka — korzystając ze swego nieskrępowania w tym względzie — wypełniała tę lukę przez stworzenie drugiej „strony” normy międzynarodowego prawa prywatnego w sposób symetryczny, nie świadczy o tym, by wypełnienie tej luki w sposób inny nie było w ogóle logicznie możliwe.

⁵ Np. Wolff, *Das IPR Deutschlands*, 1954, str. 35.

⁶ Np. Niederer, *Einführung in die allgemeinen Lehren des IPR*, 1956, str. 122.

⁷ Tak zdaje się uważa Nussbaum, *Deutsches IPR unter besonderer Berücksichtigung des österreichischen und schweizerischen Rechts*, 1932, str. 45.

Tak np. sędzia będący zwolennikiem poglądów Schnella⁸ i Nidera⁹ albo Sohna¹⁰ lub Niboyeta¹¹ i Pilenki¹² — jeśli by nie zachodził przewidziany w przepisie jednostronnym łącznik z prawem własnym — postąpiłby w sposób następujący: zastosowałby to prawo obce, które samo pretenduje do tego, by być stosowane; jeżeli kilka praw obcych do tego pretenduje, to wówczas bądź zastosowałby to spośród nich, którego przepis o zakresie stosowania prawa odpowiada odnośnemu przepisowi krajowemu lub najbardziej się doń zbliża, bądź — stosując metodę Sohna — dokonałby wyboru według zasad podobnych do tych, według których dokonuje się wyboru obywatelstwa w razie istnienia mieszanego obywatelstwa; jeżeli żadne prawo obce nie pretenduje do tego, by być stosowane, zastosowałby prawo własne¹³.

Ale również i sędzia, nie będący zwolennikiem poglądów powyższych autorów i stojący na gruncie doktryny panującej, nie musi bynajmniej przepisu jednostronnego rozbudować w normę symetryczną. Sędzia taki uczyni to jedynie wówczas, gdy dojdzie do wniosku, że reguła odnosząca się do stosowania prawa własnego jest wypływem uniwersalistycznej myśli ustawodawcy, w oparciu o którą — zdaniem ustawodawcy — należałoby rozwiązywać wszelkie kolizje między państwowo odnoszące się do danego typu sytuacji życiowych. Ale sędzia taki może skonstruować drugą „stronę” normy również w oparciu o inne przesłanki, stając np. na stanowisku, że przepis jednostronny jest pomyślany przez ustawodawcę jako wyjątek na korzyść własnego prawa, że więc druga „strona” normy musi być „mniejsza”, a więc norma tylko częściowo symetryczna. Istnieją nawet przypadki, w których zachodzi wręcz oczywista niemożliwość rozbudowy przepisu jednostronnego w normę symetryczną. Zajdzie to wówczas, gdy według przepisu wyłącznie jednostronnego o stosowaniu własnego prawa

- a) bądź decydują łączniki alternatywne,
- b) bądź decyduje okoliczność, że choćby jeden z kilku równorzędnych elementów stanu faktycznego jest elementem „krajowym”.

Ad a) Na przykład gdy przepis wyłącznie jednostronny brzmi: „Do umów o przewóz morzem zawartych w naszym państwie lub podlegających w nim wykonaniu stosuje się nasze prawo”. Oczywiście, jeżeli

⁸ Schnell, *Über die Zuständigkeit zum Erlass von gesetzlichen Vorschriften über die räumliche Herrschaft der Rechtsordnungen*, „Niemeyers Z.”, 1895, str. 337—343.

⁹ Nidner, *Das Einführungsgesetz v. 18. VIII. 1896*, 1901.

¹⁰ Sohn, *New bases for solution of conflict of laws problems*, „Harvard Law Review”, 1941—42, str. 978—1004.

¹¹ Niboyet, *Traité de d. i. p. français*, III, 1944, str. 243—259.

¹² Pilenko, *Droit spatial et le d. i. p.*, 1954.

¹³ Wnikliwa krytyka takiego rozwiązania oraz jego rzekomej teoretycznej konieczności mieści się w pracy Wiethöltera (*Einseitige Kollisionsnormen als Grundlage des IPR*, 1956).

umowę taką zawarto w państwie obcym i podlega ona wykonaniu w tym samym państwie obcym, to wówczas sędzia może zastosować prawo odnośnego państwa obcego. Ale jakież prawo ma zastosować sędzia do takiej umowy zawartej w obcym państwie A, a podlegającej wykonaniu w obcym państwie B? W takim przypadku zachodzi logiczna niemożliwość rozbudowy przepisu w normę symetryczną; sędzia musi tu uznać, że chodzi o przepis specjalny, a więc — skoro brak wyraźnego przepisu ogólnego zawierającego drugą „stronę” tej normy — musi skonstruować normę dwustronną swoistą, czyli w drugiej jej „stronie” zamieścić regułę, że decyduje czy to sama *lex loci contractus*, czy to sama *lex loci solutionis*, czy to może jeszcze inna — jakas trzecia — *lex*, albo że decyduje bądź *lex loci contractus*, bądź *lex loci solutionis* w zależności od pewnych dodatkowych — przezeń przyjętych — kryteriów danego przypadku.

Ad b) Na przykład gdy przepis wyłącznie jednostronny brzmi: „Do roszczeń wynikłych ze zderzenia statków na pełnym morzu stosuje się nasze prawo, jeżeli choćby jeden ze statków płynął pod naszą banderą” — lub np. gdy przepis wyłącznie jednostronny brzmi: „Stosunki osobiste małżonków ocenia się według naszego prawa, jeżeli choćby jedno z nich posiada nasze obywatelstwo”. Oczywiście, jeżeli zderzyły się statki płynące pod banderą tego samego obcego państwa lub jeżeli chodzi o małżonków obywateli tego samego obcego państwa, to wówczas sędzia może zastosować prawo odnośnego obcego państwa. Ale iakież prawo ma zastosować sędzia do statków płynących pod banderami różnych państw obcych albo małżonków obywateli dwóch różnych państw obcych? Jedno jest niewątpliwe: istnieje tu niemożliwość rozbudowy takiego przepisu jednostronnego w normę symetryczną.

Nie można więc twierdzić generalnie, jakoby przepis jednostronny wymagał od sędziego rozbudowania go w normę symetryczną. Nie można nawet twierdzić, by przepis taki dawał sędziemu jednoznaczne podstawy do wykładni przypadków, nie podpadających wyraźnie pod ten przepis. I rację mieli redaktorzy naszej ustawy o międzynarodowym prawie prywatnym z dnia 2 sierpnia 1926 roku, którzy — wprowadzając do niej przepisy dwustronne (z reguły symetryczne, wyjątkowo częściowo symetryczne) — nadmienili w „sprawozdaniu”: „Zajęcie stanowiska... nie jednostronnego było wskazane także i dlatego, że... sędzia... powinien znaleźć w tej ustawie dobre podstawy dla wykładni”¹⁴.

IV. Rozważania nasze zawierają pewne myśli odbiegające od tradycyjnej nauki międzynarodowego prawa prywatnego. Reasumując je, można sformułować następujące tezy:

¹⁴ Projekty ustaw w przedmiocie prawa prywatnego międzynarodowego i międzydzielnicowego uchwalone przez Kom. Kod. R. P. w dniu 9. IV. 1921, Druk. Anzycia i Ski, str. 19.

1. Norma międzynarodowego prawa prywatnego (norma kolizyjna) jest zawsze normą dwustronną (zupelną), a tym samym nie ma żadnego racjonalnego powodu, by stosować określenie „norma dwustronna” jedynie tylko do normy o „stronach” symetrycznych (symetryczność ta może być zresztą jedynie pozorna, a to w razie stosowania *renvoi*).

2. Jednostronnym (niezupelnym) może być jedynie przepis ustawy, przy czym dwa przepisy jednostronne mogą łącznie zawierać normę międzynarodowego prawa prywatnego. O przepisie wyłącznie jednostronnym mówimy wówczas, gdy w danym systemie prawnym brak przepisu zawierającego drugą „stronę” normy międzynarodowego prawa prywatnego, ale też tylko wówczas, gdy taka druga „strona” mogłaby istnieć. Nie jest więc przepisem jednostronnym przepis, który dla danego zakresu przepisuje stosowanie prawa własnego bądź poprzez łącznik „forum” bądź poprzez jakikolwiek inny łącznik wówczas, gdy przepis taki pokrywa się ściśle z przepisem o jurysdykcji krajowej; nie może wówczas w ogóle istnieć norma dwustronna.

3. Jeżeli w danym systemie prawnym istnieje przepis wyłącznie jednostronny, judykatura musi skonstruować drugą „stronę” normy międzynarodowego prawa prywatnego. Nie jest trafny pogląd, jakoby w takim przypadku sędzia musiał z logiczną koniecznością uznać przepis jednostronny za symetryczną „stronę” normy międzynarodowego prawa prywatnego i tym samym rozbudować dany przepis jedynie tylko w normę symetryczną; sędzia bowiem tego bynajmniej uczynić nie musi, a czasem nawet będzie to wręcz logicznie niemożliwe tak, że sędzia nie będzie mógł tego uczynić, mianowicie wówczas, gdy w przepisie jednostronnym znajdują się łączniki alternatywne lub gdy łącznikiem jest jeden z równorzędnych składników stanu faktycznego, będący „krajowym”¹⁵.

ГЕНРИХ ТРАММЕР

О так называемых „односторонних нормах” международного частного права

РЕЗЮМЕ

Как от права (лишённого пробелов) отличаются законы (в которых могут выступать проблемы), так и от правовой нормы нужно отличить предписание закона.

¹⁵ Por. również artykuły: Trammmer, *Über die sogenannten „einseitigen Normen” des internationalen Privatrechts* w „*Rabels Zeitschrift*” (Berlin-Tübingen 1957, s. 400 i nast.); tenże: *O tzw. „jednostronnych kolizyjnych normach” międzynarodowego prawa soukromego*, w „*Casopis pro mezinárodní právo*” (Praha) 1957, s. 357 i nast.

Norma międzynarodowego частного права (коллизyjna norma) является всегда нормой двухсторонней (полной) — таким образом нет рациональных оснований для применения определения „двухсторонняя норма” лишь только к норме с симметричными „сторонами” (впрочем, эта симметричность может быть только мнимой — в случае применения *Renvoi*).

Односторонним (неполным) может быть только предписание закона, причем два односторонних предписания могут совместно заключать в себе норму международного частного права. Об исключительно одностороннем предписании говорим тогда, когда в данной правовой системе отсутствует предписание, содержащее другую „сторону” нормы международного частного права, но тоже только в случае, когда такая другая сторона могла бы существовать. Следовательно, не является односторонним предписание, которое для данных пределов предписывает применение собственного права либо посредством ссылки „forum”, либо посредством какой-нибудь другой связи тогда, когда такое предписание точно совпадает с предписанием о юрисдикции данной страны: тогда двухсторонняя норма вообще не может существовать.

Если в данной правовой системе существует исключительно одностороннее предписание, юдикатура должна конструировать другую „сторону” нормы международного частного права. Невверно воззрение, якобы в таком случае судья должен с логической необходимостью признать одностороннее предписание симметричной „сторонной” нормы международного частного права и таким образом расширить данное предписание лишь только в норму симметричную: ибо судья отнюдь не обязан это сделать, иногда это будет логично невозможно, так что судья не сможет этого сделать; это будет иметь место именно тогда, когда в одностороннем предписании находятся альтернативные связи или же когда связкой является один из равноценных элементов фактического положения, являющийся „краевым”.

HENRYK TRAMMER

Sur „les normes unilatérales” ainsi dites du droit privé international

RÉSUMÉ

Comme du droit (privé de lacunes) on distingue les lois (qui peuvent en contenir), il faut aussi distinguer de la norme de droit les dispositions de la loi.

La norme du droit privé international (norme de collision) est toujours une norme bilatérale (complète). Il n'y a donc pas de cause rationnelle pour appliquer la définition de la „norme bilatérale” seulement pour la norme aux „parties” symétriques (cette symétrie peut être uniquement apparente en cas de l'emploi du renvoi).

Seulement la disposition de la loi peut être unilatérale (incomplète), ou deux dispositions unilatérales peuvent contenir ensemble la norme du droit privé international. Nous ne parlons de la disposition exclusivement unilatérale que si dans ce système juridique il manque de disposition contenant la deuxième „partie” de la norme du droit privé international. Mais à condition que cette deuxième partie puisse exister. La disposition qui pour l'étendue donnée ordonne l'application du droit propre n'est pas donc disposition unilatérale quand ce droit